

תוכן העניינים

9	אקדמות
9	מונוגרפיה ומפתחות לכתב-העת של ההשכלה באימפריה האוסטרו-הונגרית, <i>כוכבי יצחק</i> (1873–1845)
8	א. עותקי כתבי-העת בספריות
9	ב. תולדות המפעל: <i>המאסף</i> , <i>בכורי העתים</i> , <i>כרם חמד</i> , <i>מכתבי העתים</i> – שמונה כתבי-העת במחצית הראשונה של המאה הי"ט – שני כתבי-עת של ההשכלה במחצית המאה הי"ט: <i>החלוץ</i> ו <i>בכורים</i> , ועתה <i>כוכבי יצחק</i>
9	ג. תיאור המפתח
14	ד. הערות טכניות למפתח כתב-העת

מבוא: *כוכבי יצחק*; "כולל פרי מחקר וילדי מליצה מחכמי הדור ומנועימי השיר בזמננו" – ראשית דברים

19	פרק א': <i>כוכבי יצחק</i> : הגיליון הראשון (1845) – ביקורת על יהודי אירופה ומצב העם בעת החדשה
27	פרק ב': <i>כוכבי יצחק</i> : גיליונות ב'–ה' (1846–1845) – נושאי השכלה, שירים וביקורת החברה היהודית
35	פרק ג': <i>כוכבי יצחק</i> : גיליונות ו'–י' (1847–1846) – חזיון סאטירי אלגורי על רבני פולין
47	פרק ד': <i>כוכבי יצחק</i> : גיליונות י"א–ט"ו (1851–1847) – הזמנים החדשים: הדי תר"ח – 'אביב העמים'
61	פרק ה': <i>כוכבי יצחק</i> : גיליונות ט"ז–כ' (1852–1855) – קיום היהדות בזמנים המודרניים
71	פרק ו': <i>כוכבי יצחק</i> : גיליונות כ"א–כ"ה (1860–1856) – דיווח על המצב בירושלים
89	פרק ז': <i>כוכבי יצחק</i> : גיליונות כ"ו–ל' (1861–1864) – זכויות היהודים
103	פרק ח': <i>כוכבי יצחק</i> : גיליונות ל"א–ל"ז (1865–1873) – למות שד"ל, שי"ר, לטריס, שטרן
119	

מפתח כוכבי יצחק

145	<i>כוכבי יצחק</i> : מפתח לגיליונות א'–ה'
209	<i>כוכבי יצחק</i> : מפתח לגיליונות ו'–י'
263	<i>כוכבי יצחק</i> : מפתח לגיליונות י"א – ט"ו
319	<i>כוכבי יצחק</i> : מפתח לגיליונות ט"ז – כ'
383	<i>כוכבי יצחק</i> : מפתח לגיליונות כ"א – כ"ה
443	<i>כוכבי יצחק</i> : מפתח לגיליונות כ"ו – ל'
509	<i>כוכבי יצחק</i> : מפתח לגיליונות ל"א – ל"ז

נספחים

587	א. מידע ביבליוגרפי על כתב-העת ועורכיו –
588	תדירות ההופעה של גיליונות <i>כוכבי יצחק</i> –
588	ב. רשימות המחברים, הסופרים והאישים במפתח <i>כוכבי יצחק</i> –
596	ג. רשימת הנושאים במפתח <i>כוכבי יצחק</i> –
601	ד. ביבליוגרפיה של ספרים ומאמרים שהוזכרו במונוגרפיה –
603	ה. רשימת הספריות שבהן נבדקו עותקי <i>כוכבי יצחק</i> –
605	מפתח האישים והעניינים (במונוגרפיה)

אקדמות

א. מונוגרפיה ומפתחות לכתב-העת של ההשכלה באימפריה האוסטרו-הונגרית, כוכבי יצחק (1845–1873)

במונוגרפיה זו על כתב-העת העברי של ההשכלה העברית באימפריה האוסטרו-הונגרית כוכבי יצחק, שיצא לאור בווינה ב-37 גיליונות בין השנים 1845 ו-1873, ובמפתחות המוערים, אנו מגישים את הכרך השישי בסדרת המונוגרפיות והמפתחות של כתבי-עת נבחרים של ההשכלה העברית משלהי המאה הי"ח ועד העשור השמיני למאה הי"ט.

הספר הראשון, שער להשכלה: מפתח מוער להמאסף, כתב-העת העברי הראשון (תקמ"ד–תקע"א) (1783–1811) של ההשכלה העברית בגרמניה, יצא לאור בשנת תשס"א. אחריו, בשנת תשס"ה, הופיע הספר השני, בכורי העתים – בכורי ההשכלה: מפתח מוער לבכורי העתים, כתב-העת של ההשכלה בגליציה (תקפ"א–תקצ"ב) (1820–1831), שיצא לאור בווינה. ובשנת תשס"ט נדפס הספר השלישי, כרם חמד – חכמת ישראל היא 'יבנה החדשה': מפתח מוער לכרם חמד, כתב-העת העברי של ההשכלה בגליציה ובאיטליה, שיצא לאור בווינה ובפראג בשנים תקצ"ג–תרט"ז (1833–1856); בשנת תשע"ג נדפס הספר הרביעי, מכתבי העתים: עיתונות ההשכלה מ-1820 עד 1845, מפתחות מוערים לכתבי-העת העבריים של ההשכלה בהולנד, גליציה, גרמניה וליטא (תק"פ–תר"ו). בשנת תשע"ה הופיע הספר החמישי, כתבי-העת של ההשכלה במחצית המאה הי"ט: החלוצי: מלחמת הדת והתושיה (1852–1889); בכורים: חוכמת ישראל (1864–1865).¹

הכרך הנוכחי דן בכתב-העת כוכבי יצחק שיצא לאור במשך 28 שנה, משנת 1845 עד 1873 בעריכת מגדל שטרן; הכרך האחרון נערך על ידי מרדכי וייסמאן חיות.

ייעודו של כתב-העת, כמובא בשער, היה לעודד יצירה עברית בכתיבה בלטרסטיית ("מליצה מחכמי הדור ומנעימי השיר בזמננו") ובמחקר, מתוך מטרה "להועיל וללמד" משכילים צעירים המושכים בשבט סופר ולהדריכם "בנתיב ההגיון", ובהבנת הספרות הקלאסית העברית, ולקדם את ידע השפה העברית ותחייתה מתוך הכרה במצעה של ההשכלה המתבטאת ב"אמת" וב"אמונה" – מחויבות ליהדות מודרנית.

כוכבי יצחק התפרסם מגוון רחב של ז'אנרים ספרותיים: שירים, מכתמים, משלים, חידות, סיפורים, סאטירות, חזיונות, תיאורי טבע, תיאורי מסע, ונוספו תרגומי שירה ופרוזה משפות קלאסיות ואירופאיות. בכתיבה עיונית ומחקרית, נדפסו פרשנות במקרא וביאורי פסוקים, פרשנות בתלמוד, מאמרים בלשון העברית, בהיסטוריה ישראלית וכללית, חקר כתבי-יד וההדרתם, ביוגרפיות ועוד.

ברשימת המשתתפים לאורך 37 גיליונות נמנו עשרות רבות של מורים, רבנים מאסכולות שונות, וכן מלומדים, סופרים, רופאים, פרופיסורים ומרצים, ומשכילים מן השורה. היו ביניהם סופרים ידועים כשמואל דוד לוצאטו (שד"ל), שלמה יהודה ראפפורט (שי"ר), יצחק שמואל ריגיו (יש"ר), נפתלי קלר, א.ב. גוטלבר, ויהודה ליב גורדון (יל"ג); וכן חוקרים כיהודה דוקס, אייזק הרש ווייס, אהרן ילינק, שמחה פינסקר, ושלמה רובין, והיו גם רבנים ידועים: אליעזר הורוויץ, רבה של וינה, חיים יוסף פולאק, אב"ד בטרביטץ, ועוד (ראה רשימת המחברים, הסופרים והאישים במפתח כוכבי יצחק בנספחים).

והיו גם רבים שהתחילו לכתוב ולפרסם בדפוס שירים וסיפורים, מאמרים ומסות, כוכבי יצחק. ביניהם היו יחיאל מלר, יעקב ביכרינג, זליג מונדשיין, שלמה פרנקל וישראל פירט, ולאחר זמן כמה מהם אף פרסמו את כתביהם בספרים.²

¹ משה פלאי, שער להשכלה: מפתח מוער להמאסף, כתב-העת העברי הראשון (תקמ"ד–תקע"א) (ירושלים, תשס"א); משה פלאי, בכורי העתים – בכורי ההשכלה: מפתח מוער לבכורי העתים כתב-העת של ההשכלה בגליציה (ירושלים, תשס"ה); משה פלאי, כרם חמד – חכמת ישראל היא 'יבנה החדשה': מפתח מוער לכרם חמד, כתב-העת העברי של ההשכלה בגליציה ובאיטליה (תקצ"ג–תרט"ז) (ירושלים, תשס"ט); משה פלאי, מכתבי העתים: עיתונות ההשכלה מ-1820 עד 1845, מפתחות מוערים לכתבי-העת העבריים של ההשכלה בהולנד, גליציה, גרמניה וליטא (תק"פ–תר"ו) (ירושלים, תשע"ג); משה פלאי, כתבי-העת של ההשכלה במחצית המאה הי"ט: החלוצי: מלחמת הדת והתושיה (1852–1889); בכורים: חוכמת ישראל (1864–1865).

² יחיאל מעללער, נטעי נעמנים (למברג, תרמ"ג); יעקב ביכרינג, אגודת שושנים (וינה, תרל"ו); ועליג צבי מאנדשיין, אמרי

עם הדפסת המפתחות ל-37 הגיליונות של *כוכבי יצחק* תתקבל תמונה מעניינת של היצירה העברית במחצית המאה הי"ט לפי נושאים המגוונים והשונים, וכן יתאפשר עתה לעקוב אחר התפתחות יצירותיהם של סופרים וחוקרים חשובים כשמואל דוד לוצאטו (שד"ל), א. ב. גוטלובר, אייזק הרש ווייס ואהרן ילינק, ואחרים.

החומר שנדפס בכרכים אלה מייצג את מכלול הסוגות הספרותיות של משכילים והוגים עבריים, אף אם חלקם אינו בשורה הראשונה של הסופרים, במחצית המאה הי"ט: הם כתבו מסות בנושאי המקרא והתלמוד, יהדות וזיקתה לתרבויות אחרות, וכן שירים, סיפורים, סאטירות וביוגרפיות. בנוסף לכך, סופרי *כוכבי יצחק* פרסמו מאמרי פובליציסטיקה רבים שעסקו בנושאים שעמדו על הפרק: ענייני החינוך היהודי וביקורת החינוך הגרוע ב'חדרים', שבהם ראו ראשית חטאת למצב הרוחני והתרבותי היורד של המוני העם. הם פעלו לקידום ערכי ההשכלה בשאיפה לחנך להומאניות, פתיחות תרבותית לסביבה, דרישות למודרניזציה של היהדות, פרודוקטיביזציה, היענות לדרישות העת החדשה ולזכויות שהוענקו ליהודים. הם המשיכו במאבק נגד 'מורדי האור', אמונות טפלות ומנהגי הבל שאין מקורם ביהדות, ובעיקר בביקורת החסידים והחסידות. וכן נמשך המאבק של דורות קודמים של משכילים לשנות את דמות הרב ותפקידו בקהילה.

כפי שציינתי ב'אקדמות' לשלושת הכרכים האחרונים של פרויקט זה, חלה בשנים האחרונות התפתחות חשובה בנגישות אל כתבי-העת של ההשכלה העברית. הספרייה הלאומית בירושלים (לשעבר, בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי) ממשיכה את סריקת כתבי-העת העבריים של ההשכלה במסגרת מפעל הדיגיטציה של "עיתונות עברית מהמאה ה-19 ותחילת המאה ה-20"³, והעמידה אותם לרשות הקוראים באמצעות האינטרנט. כן השתתפה במפעל סריקת כתבי-העת ספריית אוניברסיטת תל-אביב. בעתיד תסרוק הספרייה גם את כתבי-העת המוקדמים של ההשכלה, *המאסף*, *בכורי העתים*, *כרם חמד* וחלק מכתבי-העת שנכללו בספרי על כתבי-העת משנות 1820–1845, ובספרי הקודם על *החלוץ* ו*בכורים* – שעתה קיימים בעבורם המפתחות שהכנו – וכן ייסרק *כוכבי יצחק* שהמפתחות שלו כלולים בספר הנוכחי. סריקת כתבי-העת היא חלק ממפעל סריקת ספרות ההשכלה על ידי הספרייה הלאומית. אגב, *כוכבי יצחק* נסרק גם על ידי גוגל וגופים אחרים (הספרייה הדיגיטלית הגרמנית; ראה כתובת בנספחים). על מקומו של *כוכבי יצחק* בתולדות הספרות העברית והביקורת הספרותית עליו ראה ב'מבוא' "ראשית דברים".

ב. עותקי כתבי-העת בספריות

מצב העותקים של חוברות *כוכבי יצחק* המצויים בספריות מחקר ובספריות אוניברסיטאיות ברחבי העולם טוב יותר ממצבם של כרכי *המאסף* ו*בכורי העתים*. בניגוד לשני אלה, עותקי כתבי-העת שבדקתי נראים שלמים למדי ברוב הספריות, אף כי פה ושם חסרים עמודי השער או כריכות אחדות.

³ ישר (למברג, תרכ"ב); איסרל פירטה, *שארית ישראל* (פראג, 1872); מרדכי ווייסמאן חיות, *ספר משל ומליצה* (טרנוב, 1860).

הקש <http://web.nli.org.il> כדי לקבל את האתר של הספרייה. בין כתבי-העת נסרקו "הלבנון", שיצא לאור בשנים 1856–1903 בירושלים, פריס, מינכן ולונדון. 770 חוברות, כ-7,200 עמודים; "המגיד", שיצא לאור בשנים 1856–1903 בגרמניה, פולין ואוסטריה. 2,265 חוברות, כ-19,500 עמודים; "חבצלת", שיצא לאור בשנים 1863–1911 בירושלים. 1,860 חוברות, כ-14,200 עמודים; "הצפירה" יצא לאור בשנים 1862–1931 בוורשה ובברלין. 8,600 חוברות, כ-42,000 עמודים; "המליץ" יצא לאור בשנים 1860–1904 באודסה וסנט-פטרסבורג. 5,600 חוברות, כ-33,000 עמודים. "הצבי/האור/השקפה", יצא אור בשנים 1884–1914, בירושלים. 2,534 חוברות, כ-12,600 עמודים. לכל עיתון מפתח תאריכים לפי לוח אזרחי ולפי לוח עברי, וכן לפי מספרי כרך וחוברת. כמו כן, בעיתונים "הלבנון", "המגיד" ו"חבצלת", ניתן לבצע חיפוש לפי מחברים ונושאים (נושאי ארץ ישראל בלבד) במפתח שנעשה בעבר ע"י "יד יצחק בן צבי" והועלה לאינטרנט במסגרת מפעל זה. וכן ראה באתר של אוניברסיטת תל-אביב <http://jpress.tau.ac.il/view-hebrew.asp> (בשיתוף פעולה עם הספרייה הלאומית): אתר עיתונות יהודית היסטורית המכיל עיתונים יהודיים.

ברוב הספריות (ראה רשימה בנספחים) מצאנו את המהדורה המקורית של כתבי-העת, כמו כן מצאנו בכמה ספריות עטיפות צבעוניות, שאינן מצויות בעותקים אחרים, ושבהן נכרכו גיליונות של *כוכבי יצחק* והן כללו חומר חשוב.

על פי השוואת העותקים בספריות שבהן בדקתי את גיליונות כתב-העת קבענו עותק עבודה שלפיו נוצרו המפתחות ונכתבה המונוגרפיה על *כוכבי יצחק*.

ג. תולדות המפעל: המאסף, בכורי העתים, כרם חמד, מכתבי העתים – שמונה כתבי-העת במחצית הראשונה של המאה הי"ט – שני כתבי-עת של ההשכלה במחצית המאה הי"ט: החלוץ ובכורים, ועתה כוכבי יצחק

על ראשיתו של הפרוייקט, שהתחיל ב'מפתח המאסף', ותולדותיו, קורות הרישום הידני בתחילה והקלדתו אחר כך במעבד תמלילים, וכן גם מחשוב הפרוייקט, כתבנו ב'אקדמות' לשער להשכלה, עמ' 11–12. כמו כן ראה שם, על מפתחות עבריים אחרים לכתבי-עת שעמדו לנגד עינינו בהכנת המפתחות הקודמים. וכן המשכנו לתאר את הפרוייקט ב'אקדמות' לספריי הקודמים על *בכורי העתים*, *כרם חמד*, *מכתבי העתים* (שמונה כתבי-עת במחצית הראשונה של המאה הי"ט), *החלוץ ובכורים*.

מחשוב המפתח: לאחר השלמת מפתוח המאסף והדפסת הספר *שער להשכלה* בתשס"א, התחלנו במפתוח *בכורי העתים*, שהסתיים בשנת תשס"ה, ולאחר מכן המשכנו בהקלדת העיולים של *כרם חמד*. לקראת מפתוח *בכורי העתים* פיתחנו תוכנת מחשב חדשה שהתמודדה עם הדרישות החדשות של הפרוייקט על פי הלקחים שהפקנו בהכנת 'מפתח המאסף', והרצנו אותה גם בהכנת המפתח ל*כרם חמד*, בהכנת המפתחות לשמונה כתבי-העת במחצית הראשונה של המאה הי"ט, ובהכנת הספר הקודם על כתבי-העת *החלוץ ובכורים* וגם בהכנת הספר הנוכחי. התוכנה, שנכתבה במיוחד בעבורנו על ידי מתכנת, ושעודכנה כמה פעמים לפי הצרכים והניסיון בהרצה בעבר, הייתה מתוחכמת דיה ואפשרה לנו לקבל ערכי אינדקס ממויינים אלפביתית ומסודרים לפי שמות המחברים ולפי הנושאים שנקבעו ברפרור המקורי בכל ערך וערך (ראה להלן).

כפי שכתבנו בעבר, התוכנה סרקה את נתוני הקלט של המפתח המוזן לתוכה, מיינה וסיווגה אותם, הרחיבה את הערכים המקוריים על פי נושאי הרפרור – נושאי המשנה שהוזנו אף הם, והוציאה פלט של נתונים מעובדים לפי ההנחיות. התוכנה סידרה את הרישום הסופי של כל ערכי האינדקס, לפי שמות המחברים ולפי נושאי הרפרור גם יחד, ברצף אלפביתי שוטף. למותר לומר, שלאחר כל שלב ושלב של פעולת המחשב נאלצנו לעבור על הפלט ולתקן שיבושים וליישר הדורים שנגרמו עקב שיגיונות התוכנה או שגיית ההקלדה, ולוודא שלא הושמט כל ערך.

לאחר מיון, סיווג וסידור הערכים במלואם, עיצבה התוכנה את ההדפסה בשני טורים בכל עמוד, באופן הקרוב להדפסה הסופית של המפתח. התוכנה הנוכחית הוסיפה שורות '<המשך>' בראש הטורים, כאשר הנושא גלש לטור נוסף או לעמוד נוסף, וכן העבירה ערכים מטור לטור אם לא נכנסו בשלמות; לפי שיטתנו כל ערך חייב להיגמר באותו טור בלא 'שבירת' ערכים. כך נוצר לפעמים חלל בסוף הטור בגלל העברת ערך רב-שורות לטור הבא.

ד. תיאור המפתח

מפתחות כתב-העת העברי של ההשכלה *כוכבי יצחק*, המוגשים בזה מהווים כאמור המשך למפתח המוער של המאסף, שער להשכלה: מפתח מוער להמאסף, כתב-העת העברי הראשון, *בכורי העתים* – *ביכורי ההשכלה*: מפתח מוער לבכורי העתים כתב-העת של ההשכלה בגליציה, ו*כרם חמד* – חכמת ישראל היא 'יבנה החדשה': מפתח מוער ל*כרם חמד*, כתב-העת העברי של ההשכלה בגליציה ו*באיטליה*, ומכתבי העתים: עיתונות ההשכלה מ-1820 עד 1845, מפתחות מוערים לכתבי-העת העבריים של ההשכלה בהולנד, גליציה, גרמניה וליטא (תק"פ-תר"ו), וכתבי-העת של ההשכלה במחצית המאה הי"ט: החלוץ: מלחמת

הדת והתושיה (1852–1889); בכורים: חוכמת ישראל (1864–1865), והם הוכנו במתכונתם.⁴ המפתחות מהווים רישום כל החומר שנכלל בכתב-העת הנזכר. רשומים בהם כל הפריטים שנכללו בכתב-העת כוכבי יצחק. במפתחות נרשמו כל המאמרים, המחקרים, ההגות, וכן כל הסוגות הספרותיות השונות, משירים וסיפורים ועד סאטירות וביוגרפיות; וכמו כן, רישום כל שערי הכרכים, תוכן העניינים, והודעות העורך.

המפתחות מסודרים לפי שמות המחברים ולפי נושאים, ברישום אלפביתי אחד. הנושאים כוללים מקצועות בלימודי היהדות, כגון מקרא, ביקורת המקרא ופרשנות המקרא, תלמוד ופרשנותו, חכמי התלמוד, הלכה, לשון עברית, חינוך יהודי, מדע, תולדות ישראל, כתבי-יד עבריים של הוגים ופרשנים מימי הביניים ומאמרי עיון בהם, ועוד. וכן, ביוגרפיות, ביקורת ספרים, והודעות על ספרים חדשים. וז'אנרים ספרותיים: שירה, תרגומי שירה, משלים, מכתמים, חידות, סאטירות, חזיונות, שיחות ועוד (ראה רשימת הנושאים במפתח כוכבי יצחק בנספחים).

גם הערכים המופיעים תחת כל נושא ונושא מסודרים לפי כותרים בסדר אלפביתי פנימי, כמקובל (מלבד הלוועזית שהוכנסה בסוף הרשימות; וראה בהמשך הערות טכניות לגבי שיטת המיון האלקטרוני במחשב). באופן זה יכול כל מפתח לשמש מכשיר נוח לחיפוש, איתור ובדיקה קומולטיבית ועניינית של כל הנושאים האלה.

מבנה המפתחות והמונוגרפיה: מבחינה טכנית מעבד התמלילים Word שבו נכתבה תוכנת המאקרו המעבדת את ערכי המפתח אינה מסוגלת לטפל בקבצים גדולים מכפי קיבולה, ועל כן, בניגוד לספרים הקודמים, בחרנו לאמץ חלוקת המפתחות לשבעה חלקים הכוללים חמישה גיליונות כל אחד, והאחרון כולל שבעה גיליונות: א'-ה', ו'-י', י"א-ט"ו, ט"ז-כ', כ"א-כ"ה, כ"ו-ל', ל"א-ל"ז. במונוגרפיה, לאחר המבוא, הדיון בגיליונות א'-ה' יתרכז תחילה בפרק א' על הגיליון הראשון, ובפרק ב' על גיליונות ב'-ה'. ואילו המפתח יקביל בחלק הראשון לגיליונות א'-ה'. יתר הפרקים, מפרק ג' ואילך, יקבילו לסדר החלקים במפתח, ו'-י', י"א-ט"ו, וכדומה.

העיון בנושאים ובמחברים: המפתחות מאפשרים איפוא לעיין באופן נוח ומקיף בנושאים המרכזיים שעמדו לפני עיניו של עורך כתב-העת. סידור כל הנושאים ומיונם ביחד מקל עתה על המעיין להבחין במהותו, כמותו ואוליי גם איכותו של החומר שפורסם בכתב-העת על פי נושאים, עניינים, סופרים, ז'אנרים ועוד. רשימת הנושאים עשויה להעיד על היקף התעניינותם של סופרי ההשכלה, מחברים שונים, וחוקרי חוכמת ישראל בנושאי היהדות השונים ועל זיקתם לקידום ההשכלה באמצעות כתיבהם, וכן על מגמות העריכה של העורך ומחליפו (לאחר פטירתו, בגיליון האחרון).

לראשונה אפשר עתה להבחין ולהכיר באופן ברור ונוח ובמקובץ בנושאי היצירה והמחקר שעמדו בראש מעייניהם של סופרי ההשכלה השונים בתקופה הנידונה ובמגמות שאפיינו את דרכם ביצירה ובמחקר, וכך ניתן לזהות את נטיותיהם ביחס למציאות היהודית הסובבת אותם: היחס לחסידות ולחסידים, ביקורת מנהגים קלוקלים ואמונות טפלות שקנו להם שביתה בין היהודים, תלונות על יחס אנשי סביבתם

⁴ על מפעל מפתח כתבי-העת של ההשכלה הרציתי בכמה כנסים אקדמיים בשנים האחרונות (בכנסים של איגוד הפרופיסורים לעברית בארה"ב (ב-2003 ו-2004), הכנס המדעי העברי הי"ז באירופה (פריז) של ברית עברית עולמית והמכון לחקר העברית באירופה (ב-2002). ההרצאה על 'מפתח המאסף' נדפסה במחקרים בלשון העברית ובספרותה כנס מילנו של הברית העברית העולמית (ירושלים, תשס"ב), עמ' 86–96; וכן מאמרי 'פרוייקט המאסף: אינדקס מועד וממוחשב של כתב-העת הראשון', הדואר, 79 (י"ז, כ"ה תמוז תש"ס), עמ' 22–23; (י"ח, י' אב תש"ס), עמ' 21–23. ההרצאה על 'מפתח ככורי העתים' נדפסה כמאמר, 'מחקר ההשכלה: ככורי העתים הם פרי תבואה', הדואר, כרך 82, (גל' 2, טבת תשס"ג), עמ' 22–28; 'דו"ח על פרויקט מיפתוח ככורי העתים', דאה, 8 (2003), מחקרים בלשון העברית, בספרותה ובתרבותה – א', כתב-עת לחקר העברית באירופה בהוצאת המחלקה לעברית באוניברסיטת פריז 8, עמ' 95–108. וכן, 'כתבי-העת העבריים הראשונים של ההשכלה העברית: המעבר מהמאסף (1783–1811) לככורי העתים (1820–1831)', קשד, 34 (אביב, 2006), עמ' 61–77; 'כרם חמד', כתב העת העברי של חכמת ישראל בגליציה ובאיטליה, קשד, 38 (אביב, 2009), עמ' 77–86.

CONTENTS

Preface	9
a. Monograph and Indices to <i>Kochvei Yitzhak</i> , the Journal of Hebrew Haskalah in the Austro-Hungarian Empire (1845–1873)	9
b. Copies of the Periodicals in Libraries	10
c. General Information About the Monographs and Indices Project: <i>Hame'asef</i> , <i>Bikurei Ha'itim</i> , <i>Kerem Hemed</i> , Eight Hebrew Periodicals from 1820 to 1845, <i>Hehalutz</i> and <i>Bikurim</i> – and Now <i>Kochvei Yitzhak</i>	11
d. Description of the Indices	11
e. Technical Notes About the Indices	14
General Introduction: <i>Kochvei Yitzhak</i>: Promoting Creative Writing, Poetry, Research	19
a. <i>Kochvei Yitzhak</i> , issue no. 1 (1845): Critical View of European Jewry	27
b. <i>Kochvei Yitzhak</i> , issues no. 2-5 (1845-1846): Haskalah Topics, Poetry, and Criticism of Jewish Society	35
c. <i>Kochvei Yitzhak</i> , issues no. 6-10 (1846-1847): An Allegorical Satire of Polish Rabbis	47
d. <i>Kochvei Yitzhak</i> , issues no. 11-15 (1847-1851): The New Times; Echoes of 1848, the Spring of Nations	61
e. <i>Kochvei Yitzhak</i> , issues no. 16-20 (1852-1855): Viability of Judaism in the Modern Age	77
f. <i>Kochvei Yitzhak</i> , issues no. 21-25 (1856-1860): Report on the Kehilah in Jerusalem	89
g. <i>Kochvei Yitzhak</i> , issues no. 26-30 (1861-1864): Equal Rights to Jews	103
h. <i>Kochvei Yitzhak</i> , issues no. 31-37 (1865-1873): The Death of Luzzato, Rapoport, Letteris and Stern	119
<i>Kochvei Yitzhak</i> Index	143
a. <i>Kochvei Yitzhak</i> : Index to issues no. 1-5	145
b. <i>Kochvei Yitzhak</i> : Index to issues no. 6-10	209
c. <i>Kochvei Yitzhak</i> : Index to issues no. 11-15	263
d. <i>Kochvei Yitzhak</i> : Index to issues no. 16-20	319
e. <i>Kochvei Yitzhak</i> : Index to issues no. 21-25	383
f. <i>Kochvei Yitzhak</i> : Index to issues no. 26-30	443
g. <i>Kochvei Yitzhak</i> : Index to issues no. 31-37	509
Appendices	587
a. Bibliographical Data on the Journal and Its Editors – Frequency of Publication –	587 588
b. Lists of Contributors, Authors and Personalities Cited in the Indices of <i>Kochvei Yitzhak</i> –	588
c. List of Subjects Cited in the Indices of <i>Kochvei Yitzhak</i> –	596
d. Bibliography of Books and Articles Cited in the Monograph of <i>Kochvei Yitzhak</i> –	601
e. List of Libraries Where Copies of <i>Kochvei Yitzhak</i> Were Examined –	603
General Index of Personalities and Subjects (in the Monograph)	605
English Abstract	vii

ENGLISH ABSTRACT

KOCHVEI YITZHAK, THE HEBREW JOURNAL OF THE HASKALAH IN THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE (1845–1873)

A MONOGRAPH AND AN ANNOTATED INDEX

This book follows the previous publication of five books in a series of monographs and annotated indices on periodicals of the Haskalah (Enlightenment). They are: *The Journals of the Haskalah In mid-Nineteenth Century: Hehalutz* (1852-1889); *Bikurim* (1864-1865), published in 2015; *Michtvei Ha'itim: The Journals of the Haskalah from 1820 to 1845*, on eight journals of the Haskalah, published in 2013; in 2009, *Kerem Hemed: 'Hochmat Israel' [The Scholarly Study of Judaism] As the 'New Yavneh,' An Annotated Index to Kerem Hemed, the Hebrew Journal of the Haskalah in Galicia and Italy (1833–1856)*; and previously on *Bikurei Ha'itim*, titled *Bikurei Ha'itim – Bikurei Hahaskalah [The First Fruits of Haskalah]: An Annotated Index to Bikurei Ha'itim, the Hebrew Journal of the Haskalah in Galicia* (in 2005), and the book on *Hame'asef*, Index and monograph – *Sha'ar Lahaskalah [The Gate to Haskalah]: An Annotated Index to Hame'asef, the First Hebrew Periodical (1783–1811)*, in 2000, all published by Magnes Press.¹

Following the publication of this series of five books, I continued to pursue the monographs and indexing project of 19th-century Hebrew Haskalah periodicals, researching the next journal, *Kochvei Yitzhak*, which was published in Vienna from 1845 to 1873, and was edited by Mendel Stern (1811–1873). I undertook to examine 37 issues of the journal and study its editors, contributing authors, as well as the subject matter included in them, the literary *belles lettres*, timely articles and scholarly studies published in that periodical, and prepared the index and the monograph.

After having completed these phases of research, writing and editing the indices entries, and running the computer programming, we now present the sixth volume in the series of monographs and annotated indices of Hebrew Haskalah periodicals.

The monograph discusses and analyzes various authors and their contributions to the journal in several categories. In creative writing, it discusses poems, stories, fables and aphorisms. In articles addressing timely issues in the Jewish community, the monograph probes the question of improving Jewish education, the modernization of Judaism,

¹ Moshe Pelli, *The Journals of the Haskalah In mid-Nineteenth Century: Hehalutz* (1852-1889); *Bikurim* (1864-1865), (Jerusalem, 2015); *The Journals of the Haskalah 1820 to 1845*, Monographs and Annotated Indices to Eight Hebrew Periodicals in Holland, Galicia, Germany and Lithuania (Jerusalem, 2013); *Kerem Hemed: 'Hochmat Israel' [The Scholarly Study of Judaism] As the 'New Yavneh,' An Annotated Index to Kerem Hemed, the Hebrew Journal of the Haskalah in Galicia and Italy (1833–1856)* (Jerusalem, 2009); *Bikurei Ha'itim – Bikurei Hahaskalah [The First Fruits of Haskalah]: An Annotated Index to Bikurei Ha'itim* (Jerusalem, 2005); *Sha'ar Lahaskalah [The Gate to Haskalah]: An Annotated Index to Hame'asef, the First Hebrew Periodical (1783–1811)* (Jerusalem, 2000).

emancipation, promoting the ideology of the Haskalah, fostering the ideals of humanism and openness toward the surrounding cultures, and advocating the pristine form of Judaism and its practices.

The phenomena of Hebrew periodicals in the 19th century came on the heels of the first Hebrew journal, *Hame'asef*, published by the early Maskilim in Germany from 1783 to 1811 with some intervals. It had a seminal influence on the development of Haskalah in general, and on the emergence of Hebrew periodicals, in particular.

The last editor of *Hame'asef*, Shalom Hacoheh, launched the second major Hebrew journal, *Bikurei Ha'itim*, in Vienna in 1820, with the support of the publisher, Anton Schmid. It continued to be published annually until 1831. Following its demise, a young Galician Maskil, Shmuel Leib Goldenberg, launched an annual publication, *Kerem Hemed*, in 1833, as the journal of 'Hochmat Israel' (the Scholarly Study of Judaism) in Galicia and Italy. It continued to be published intermittently in nine volumes until 1856.

The period between the 1820s and 1840s also saw the publication of several journals in Hebrew. The emerging center of Haskalah in Amsterdam, known as 'Hevrat To'elet' (To'elet Society), established in 1815, produced the publication of three Hebrew journals: *Bikurei To'elet* (1820), *Pri To'elet* (1825), both edited by Shmuel Mulder, and *Bikurei Hashanah* (1844), edited by Gabriel Pollak. Also, the author and editor Meir Halevi Letteris published a single volume titled *Hatzfirah* (Dawn) in 1823/4.

In the early 1840s, two learned writers of the German school of Jewish scholarship, Marcus Jost and Michael Creizenach, launched a monthly Hebrew publication in Frankfurt titled *Zion* (1841–1842). It lasted for two years. In 1845, another scholar, Jacob Goldenthal, published a small, 16-page single-issue periodical by the same title, *Zion*.

Concurrently, in 1841 and in 1844, two Maskilim, Shmuel Yoseph Funn and Eliezer Lipman Horowitz, published the journal *Pirhei Tzafon* (Northern Flowers) in Vilna.

In addition, in 1844, Mendel Stern published one issue of *Sefer Bikurei Ha'itim*, and a year later, in 1845/6, Yitzhak Shmuel Reggio and Israel Busch issued a one-time periodical titled *Bikurei Ha'itim Hahadashim*.

The Indices to the journal *Kochvei Yitzhak* published in this book are cross-referenced, annotated, alphabetized, and author-and-subject listed. They cover all articles, essays, creative writings, and scholarly studies on a variety of topics in Jewish and Hebrew Studies, such as Biblical commentaries, and studies on the Hebrew language, Jewish history, and Jewish education. They also cite newly discovered medieval Hebrew manuscripts as well as their critique and studies of their authors. Also included are various genres in *belles lettres*: poems, stories, satires, epigrams, biographies, dialogues, and timely articles about current events in the Austro-Hungarian Empire, and in Jewish society.

As customary, entries within each author and subject heading were also sorted and arranged alphabetically. Annotations were added to most entries, highlighting major ideas and topics discussed in each entry, and identifying authors, deciphering initials, and providing cross-references and some bibliographical data of cited and reviewed books. In

addition, the notes update bibliographical information on related subjects in modern scholarship.

The indexing was done, for the most part, according to the system used for the *Index to Hebrew Periodicals*, initially started by Haifa University Library (see technical information in the Hebrew Preface).

As stated in the English Abstract to the Index on *Hame'asef*, I began working intermittently on *Hame'asef* Index in the early 1970s, while continuing to do research on the literature of the Haskalah. Throughout these years I examined rare volumes of *Hame'asef* in research libraries in Israel, Europe and America. I gathered information about them, and compiled a complete, updated and annotated working copy of the journal. Based on this working copy, the Index was keyed into a bi-lingual computer, using a software program written especially for this project, which expanded, cross-referenced, sorted, and arranged all entries according to our specifications. In addition, elaborate bibliographical and editorial work and proofreading accompanied each phase of the indexing activities. The *Hame'asef* Index and monograph was published in 2000. Since 1998, similar work was done on the *Bikurei Ha'itim* Index and monograph, leading to its completion in 2004. Following the publication of the Index and monograph on *Bikurei Ha'itim*, I continued to research the next Haskalah periodical, *Kerem Hemed*. Upon its completion, the monograph and index was published in 2009. Afterward, the fourth book was dedicated to a study of eight journals of the Haskalah, *Michtevei Ha'itim: The Journals of the Haskalah from 1820 to 1845*, published in 2013. Subsequently, the monograph and indices on two Hebrew periodicals published in the middle of the nineteenth century, *Haḥalutz* and *Bikurim*, were published in 2015, titled *The Journals of the Haskalah In mid-Nineteenth Century: Heḥalutz (1852-1889); Bikurim (1864-1865)*.

Since the publication of the last book, I continued to work on the project, pursuing research on the Hebrew periodical *Kochvei Yitzhak*, which was published in the middle of the nineteenth century in Vienna (1845–1873), and was edited by Mendel Stern. And now we are presenting the annotated index and the monograph of this journal.

In the Hebrew Appendices, one would find bibliographical data of this periodical, the number of pages in each issue, the names of contributors, and lists of the subject matter, genres, and disciplines in each issue.

Statistical information on the ‘inventory’ of the indices may be found in the Hebrew Preface that describes the technical information, the software, and the programming processes by which these indices were created.

Now, upon its publication, the annotated indices serve as a reliable reference tool for viewing and reviewing major topics and issues that occupied the minds of the editors and the writers of this journal and their creative endeavor from the 1840s to the 1870s.

Readers may now examine the scope and the character of the material published in this journal. Likewise, it is now convenient to assess the contribution of participating authors, poets and scholars, to the Haskalah literature, and to explore their stand on various scholarly or Haskalah-related matters.

The following is an abstract of the monograph of this periodical. This analytical study examines the background that led to the publication of the journal following the demise of the Hebrew journals of the 1840s, and evaluates the scholarly and literary contribution of their writers to the corpus of Hebrew Haskalah.

The journal *Kochvei Yitzhak* constitutes a unique phenomenon in Hebrew periodicals of the Haskalah having been published for an extended period of time, namely, for 28 years, in 37 issues. Its editor, Mendel Stern, was brought up, like many of his peers, in an orthodox home and received a traditional education. Like many others, he embraced the Haskalah early in his life. After a few years as a teacher, he was appointed to be the director of the Hebrew department of Anton Schmid's publishing press, which established his interest in publishing books and journals. Following the demise of *Bikurei Ha'itim* in 1831, he undertook to publish a journal, titled *Sefer Bikurei Ha'itim*, which was supposed to be a continuation of the defunct *Bikurei Ha'itim*. It was published in 1844 in a single issue. Subsequently, in 1845, Stern published another journal, *Kochvei Yitzhak*, which lasted for a longer period of time. The journal was published sporadically, at times as a quarterly, or bi-annually, and annually (see publishing information in the Hebrew Appendices).

The new journal was patterned on Stern's previous publication, as is evident from its title-page statements on the editorial goals and the contents of the journal. This was in many respects, a continuation of the previous journal.

The title page and its message: The journal's editorial goals, as stated on the title page, was to encourage creative writing in Hebrew, and to develop an interest in the Hebrew language and its literature among its readers. It also promoted the ideas and ideals of Haskalah in the context of openness to the surrounding cultures, the modernization of Judaism, and rejection of superstitious beliefs and practices.

The monograph on *Kochvei Yitzhak* discusses select articles, essays, creative writings, and scholarly articles on Jewish and Hebrew Studies. It also explored commentaries on the Bible and the Talmud, and essays on the Hebrew language, Jewish history, and Jewish education. The monograph also addresses newly discovered medieval Hebrew manuscripts, their annotations, as well as assessments of their authors. It also includes analyses of published *belles lettres*: poems, prose, satires, epigrams, biographies, dialogues, and articles about current events in the Austro-Hungarian Empire, and in Jewish society.

The monograph is divided into eight chapters, covering five issues of the journal in each chapter (1, 2-5, 6-10, 11-15, etc. and the last 31-37); they correspond to the division of the indices (ch. 1-5, 6-10, 11-15, etc. and the last 31-37). The division of the indices was done because the word processor Word, used for the software that created the expanded entries, could not contain such long files.